LINGUISTIC CALQUE AS A MEANS OF FORMING EUPHEMISMS

Oxana Chira, Assist Prof., PhD, A. Russo State University of Bălți, Moldova

Abstract: An important means of lexical enrichment, under the influence of English and French in particular, is the linguistic calque also known as decalque in its old usage. The present paper does not aim at describing the types of linguistic calque or at stating the experts' opinions on this issue. It will focus on two types of calque related to our research and, namely, on the phraseological calque and the semantic calque. Thus, a series of words have updated their semantic content with the help of the linguistic calque following the models derived primarily from English and French.

Keywords: Euphemism, taboo, polilexical euphemism, linguistic calque, discursive euphemism.

Eufemismul este unul dintre mijloacele lingvale ce se utilizează în comunicare, urmărindu-se un singur scop: de a atenua impactul pe care îl poate avea un mesaj asupra receptorului. Fiind „produsul unei constrîngeri” [Seiciuc 2008: 22], stratul eufemistic îi ajută vorbitorului să-și selecteze termenii în funcție de grupul căruia i se adresează, evitîndu-se, în felul acesta, tabuurile acestui grup-țintă.

În general, eufemismele, deși diferă de la o limbă la alta, de la o societate la alta, trebuie concepute prin prisma particularităților funcționale și individuale, adică a rolului pe care îl joacă ele în vederea realizării actelor de comunicare. Fără îndoială, eufemismele trebuie să se caracterizeze, întîi de toate, printr-o anume echivocitate, rezervă în discuții, politețe, manipulare, corectitudine politică, ce ar crea premise pentru o înțelegere insuficientă a situației de conflict, o evitare motivată a termenului direct, o camuflare a realității dure etc. Cu alte cuvinte, eufemismele nu satisfac pe deplin exigențele comunicării orale și scrise, cum ar fi exacticitatea, raționalitatea, oportunitatea etc.

Vom insista, în cele ce urmează, asupra unor observaţii care, din punctul nostru de vedere, nu sînt lipsite de importanţă. Astfel, calcul lingvistic este unul din procedeele prin intermediul căruia intră în limba română multe cuvinte cu funcţie eufemistică. Acest aflux de termeni eufemistici au invadat în ultimele decenii şi fără îndoială putem afirma că factorii economici, politici şi culturali din ţară au impus noi orientări spre modele lexicale noi. Th. Hristea consideră calcul lingvistic drept un procedeu mixt de îmbogăţire lexicală, deoarece presupune copierea unui model extern, iar redarea lui se efectuează prin mijloace interne, ce aparţin limbii receptoare [Hristea 1984: 32]. Dintre tipurile de calc existente pentru studiul nostru prezintă interes calcul frazeologic și cel semantic.

Calcul frazeologic se realizează prin traducerea literală a unei unităţi frazeologice străine sau prin traducerea unei părţi a sintagmei şi adaptarea celeilalte. Firește, productivitatea formării eufemismelor prin calcul frazeologic se datorează exprimării perifrastice. Dintre calcurile frazeologice cele mai utilizate le putem enumera următoarele (majoritatea din limba engleză): *axa răului < axis of evil*; *clasa de mijloc < middle class*; *guvern din umbră < shadow government*; *strict secret < top secret*; *ţara nimănui < no man's land*; *Unchiul Sam < Uncle Sam*; *continentul negru < the Dark Continent*; *moartea albă <*

BDD-A22300 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

white death; *pierderi colaterale* < *collateral damage*; *spălarea banilor* < *money-laundering*; *gulere albe* < *white collars*; *a face dragoste* < *make love etc.*

Trebuie să menționăm că unele din calcurile enumerate îndeplinesc constant o funcție eufemistică (ele sînt înregistrate și de dicționare), iar altele îndeplinesc funcție eufemistică doar într-un anumit context, ca în următoarele exemple:

umbrelă nucleară[1] < *engl. nuclear umbrella*: „*Umbrelă nucleară*: China a promis Ukrainei protecție nucleară completă" (http://www.noi.md/md/news_id/32807): termenul *umbrelă* are sensul de protecție și este utilizat eufemistic din necesitatea de a prezenta corect sub aspect politic protecționismul și de a păstra secretizarea acestui fapt;

propagandă neagră[2]< *engl. black propaganda*: „O formă a astroturfingului este însa propaganda neagră. Cei care se folosesc de black propaganda participă la un protest pentru a-l compromite, a-l defăima, pentru a face de rîs sau a denatura scopurile protestului" (http://lilick-auftakt.blogspot.com/2010/06);

fratele cel mare < *engl. Big Brother* „Fratele cel mare, cu ochii pe popoare" (http://adevarul.ro/international, 12.06.2013): în acest context, sintagma *fratele cel mare* substituie „Biroului Federal pentru Informații (FBI) al Statelor Unite". Cuvintele ce alcătuiesc această sintagmă reprezintă o contradicție în termeni din punct de vedere semantic, întrucît sintagma respectivă nu doar ascunde informația reală, dar și dezinformează. În Republica Moldova, această sintagmă este utilizată, de regulă, cu funcție ironică pentru „Rusia", autorii atenționînd cititorul prin ghilimele, prin scris italic sau bold. De exemplu: „*Fratele cel mare* trece Prutul ilegal. Există în Moldova nişte cetăţeni (sau mai bine zis, tovarăşi) care văd în ruşi o rasă superioară" (www.timpul.md, 16.04.2012); „Cel venit din *Estul socialist* al fericirii obligatorii are nevoie de timp pentru a renunța la iluziile asupra modelului fericirii inverse" [Manea, 84];

principiul dominoului[3]< *engl. domino effect:* „Principiul dominoului i-a mînat să-şi susţină conducătorul cu apucături satrapice, nu vreo credinţă ideologică" (http://jurnalul.ro, 12.03.2013);

presa galbenă[4] < *engl. yellow press*: „Karizma și Cristina Croitoru luate la rost de presa galbenă din România" (http://pentruea.md, 22.12.2013): termenul eufemistic *galbenă* e utilizat în sintagma respectivă pentru „calitatea neserioasă a presei";

moartea albă < *engl. white death:* „*Moartea albă* și-a găsit locul și în România" (www.antena3.ro, 20.10.2013): îmbinarea evidențiată substituie „consumul de droguri", ea fiind alcătuită dintr-un cuvînt cu marcă negativă (*moarte*) și altul cu marca pozitivă (*albă*), semantica ultimului cuvînt avînd menirea de a stabili un echilibru;

gulere albe < *engl. white collars*: „Ziua judecăţii pentru penalii cu gulere albe. Fenechiu şi Chiuariu, împreună în sala de judecată" (http://www.evz.ro, 25.11.2013): în contextul dat, *gulere albe* substituie trei foşti miniştri, un deputat şi un fost procuror.

Un alt tip de calc, care îmbogățește stratul eufemistic, este cel semantic și „constă în atribuirea unui sens nou unui cuvînt existent deja într-o limbă, după modelul corespondentului său dintr-o altă limbă care este întotdeauna un cuvînt polisemantic" [Hristea 1968: 152]. Calcul semantic poate fi considerat și drept *o sursă a omonimiei*, atunci cînd nu există nicio legătură între sensul vechi, deja existent în limbă, și sensul noul împrumutat. În acest caz, avem de a face cu „prieteni falşi" – cuvinte ce induc în eroare şi creează confuzie:

[1]*Umbrelă nucleară* se referă la garanția unui stat cu arme nucleare pentru a-și apăra un stat aliat non-nuclear.
[2]*Propaganda neagră* este o informație și material fals.
[3]*Principiul dominoului* este o cădere în lanț a complicilor.
[4]*Presa galbenă* este un model de jurnalism ce prezintă știri mici sau documentate sumar, mizînd pe titluri atractive pentru a vinde mai multe ziare.

BDD-A22300 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

engl. *challenge* > *provocare*, cu sensul de „întreprindere nouă, dificilă şi ambiţioasă”. Tot în cadrul calculului semantic se includ şi extinderile de sens: engl. *lot* > *lot*, cu sensul „grupare” (de exemplu, *lot de politicieni*) etc. Trebuie să precizăm că eufemismul realizat prin calc semantic funcţionează ca eufemism şi în limba din care provine. În felul acesta, eufemismele respective se transformă în clişee: *a comprima*[5] < *fr. comprimer* pentru „a reduce personalul”, „a elibera din funcţie”; *a liberaliza*[6] < *fr. libéraliser* pentru „a scumpi”, „a majora preţurile”; *a picura* (< rus. *капать*) pentru „a pîrî” (în română corect ar fi *a turna*) etc.

Anume calcul semantic determină extinderea sensului pe care îl avea iniţial cuvîntul iniţial şi care nu este altceva decît o urmare firească a schimbărilor survenite în viaţa social-politică:

cîrtiţă < *engl. mole* pentru „spion infiltrat”: „«Cîrtiţa» CIA, în ţările calde” (http://adevarul.ro, 21.06.2013);

provocare < *engl. challenge* pentru „dificultate de învins”: „Provocările sau încercările sînt sursa creşterii personale, a acumulării de experienţă şi curaj” (www.numereledestinului.ro, 20.04.2013);

viermi < *engl. worms*: „Computerul nu este vulnerabil la viermele Blaster” (http://support.microsoft.com, 24.12.2013);

minoritar < fr. *minoritaire* pentru „ţigan”: „Minoritarul îşi apără tovarăşul: Giovani e un om de mare ispravă! Deşi unii îl fac mafiot, golan” (www.evz.ro, 04.08.2012).

Există cuvinte care au fost eufemisme şi care, între timp, au pierdut din coloratura lor eufemistică, precum *kitsch* (pentru „prost gust”) sau *kitschizare* (pentru „falsificare, denaturare a artei”). Avem motive să credem că aceste cuvinte, folosite cu valoare eufemistică, se află într-un plin proces de dezeufemizare. De altfel, printr-un proces similar au trecut şi calcurile din limba rusă: *pe baze obşteşti* (< rus. *на общественных началах*) pentru „fără remunerare, gratis”: „Dezvoltarea muncii de partid pe baze obşteşti” [Bold,1968].

forţe pacificatoare (< rus. *миротворческие силы*) pentru „ocupanţi”: „La sesiunea de iarnă APCE din 23–27 ianuarie 2012 Ana Guţu a fost iniţiatoarea unei declaraţii scrise pe problema înlocuirii actualului format de *forţe pacificatoare* din regiunea secesionistă aşa-zisa Transnistrie cu o misiune pacificatoare civilă international” (http://www.e-democracy.md/parties/docs/pl/201201251/).

În baza exemplelor de mai sus, putem constata că, prin intermediul calculului lingvistic, o serie de cuvinte şi-au modernizat conţinutul semantic după modele preluate din alte limbi (mai ales, din limbile franceză şi engleză). Putem consemna, de asemenea, că revenirea la unii termeni, modificarea semantică a cuvintelor, actualizarea sensurilor se realizează simultan cu schimbările ce survin în societate. Astfel de evoluţii semantice realizate prin calc lingvistic duc, indiscutabil, la îmbogăţirea şi modernizarea vocabularului limbii române actuale. Cu ajutorul calculului lingvisic, eufemismele camuflează, adică maschiază conştient unele realii din diverse domenii (social, politic, economic, cultural etc.). Vorbitorul recurge la eufemisme, deoarece consideră că realiile respective sînt ofensatoare, dezagreabile, dezonorate etc.

BIBLIOGRAFIA:

[5]Verbul *a comprima* avea iniţial sensul de „a micşora volumul unui corp cu ajutorul unei presiuni exterioare; a presa”.
[6]Verbul *a liberaliza* avea iniţial sensul de „a face mai liberal, mai liber”.

BDD-A22300 © 2014 “Petru Maior” University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)

Bold I., *Dezvoltarea muncii de partid pe baze obștești*, București, Editura Politică, 1968**.**

Hristea T., 1984, *Calcul lingvistic ca procedeu de îmbogăţire a vocabularului*, în T. Hristea, *Sinteze*, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura Albatros, 1984.

Manea N., *Despre clovni: Dictatorul şi Artistul*, Polirom, 2005.

Seiciuc L., *Eufemismul în română şi în alte limbi romanice* (teză de doctorat - manuscris), Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2008.

BDD-A22300 © 2014 "Petru Maior" University Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:43 UTC)